

Tuna'da Seyrüseferin Yönetilmesinin Süreci

The Process of Managing the Navigation of Danube

Mehmet VURGUN

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği
Enstitüsü, Deniz ve Kıyı Koruma ABD
mehmet.vurgun@ogr.iu.edu.tr
[0000-0002-5172-8726](tel:0000-0002-5172-8726)

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Vurgun, Mehmet . "Tuna'da Seyrüseferin Yönetilmesinin Süreci". Akademik
İncelemeler Dergisi 17 / 2 (Ekim 2022): 260-284.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1136146>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 26.06.2022
Kabul Tarihi/Date Accepted: 19.09.2022
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2022

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 17 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2022 (Ekim/October)

16. yıl

Tuna'da Seyrüseferin Yönetilmesinin Süreci

Öz

Tuna nehri Paleolitik Dönem kültürlerinden başlayarak birçok toplum ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Tuna havzasında yaşayan devletlerin yaşam kaynağı olan Tuna nehri, devletlerin büyümesi ve yayılması ile daha stratejik hale gelmiş ve bu topraklarda var oluşun anahtarı durumuna gelmiştir. Ortaçağ'da sadece içme suyu ve tarımsal sulamada kullanılan Tuna zamanla ticaretin ana aracı durumuna gelmiştir. Tuna üzerinden at arabalarıyla kıydan yedeklenerek yapılan taşımadan başlayarak, yerini modern teknelere bırakmıştır. Suyolundaki hakimiyetin paylaşılması süreci Tuna'nın yönetilmesinde temel hedef olmuştur. Tuna'da seyrüseferin yönetilmesi sürecini dört dönem halinde değerlendirmek mümkündür. Birinci dönem, 1792 ve öncesinden başlayan ikili anlaşmalar dönemi; ikinci dönem, 1856 Paris Barış Konferansı ile başlayıp 1920 Birinci Dünya Savaşı arası devam eden, kısa süreli olarak planlanan fakat defalarca görev süresi uzatılan komisyon dönemi; üçüncü dönem, 1920'den İkinci Dünya Savaşına kadar devam eden Tuna Nehri'nin uluslararasılaştırılması çabaları; dördüncü dönem ise Tuna'nın uluslararasılaştırılması sürecidir. Ancak yüzyıllardır seyrüseferin yönetilmesi için anlaşılan Tuna devletlerinin gemi kaynaklı kirliliğin önlenmesi, kontrol altına alınması ve bertarafına ilişkin antant kaldığı bir hukuksal doküman bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tuna, Tuna Komisyonu, İç Suyollarında Gemi Kaynaklı Kirlilik

Abstract

Beginning from the Paleolithic Period cultures, the Danube has hosted a society and a state. The Danube river, which is the source of life for the states living in the Danube basin, has become more strategic with the growth and spread of the states and has become the key to existence in these lands. The Danube, which was used only for drinking water and agricultural irrigation in the Middle Ages, has become the main tool of trade in time. It has been replaced by modern boats, starting with the transportation made by backing up from the shore with horse-drawn carriages over the Danube. The process of sharing dominance in the waterway has been the main target in the management of the Danube. It is possible to evaluate the process of managing the navigation in the Danube in four periods. The first period is the period of bilateral agreements between 1792 and before; the second term, the commission period, which started with the Paris Peace Conference of 1856 and continued between the 1920s and the First World War, which was planned for a short time but whose mandate was extended several times; the third period, efforts to internationalize the Danube from 1920 to the Second World War; the fourth period is the internationalization process of the Danube. However, there is no legal document in which the Danube states, which have agreed for the management of navigation for centuries, have made an agreement on the prevention, control and disposal of ship-borne pollution.

Keywords: Danube, Danube Commission, Ship-Born Pollution in Waterway

Giriş

Tuna bulunduğu coğrafya itibarıyla iki dünya savaşı arasına sıkışmış bir bölgedir. Kuzey Denizi ile Balkanları, Balkanlar ile Ege Denizi'ni, hatta çeşitli projelerle Akdeniz ile Karadeniz ve Kuzey Denizi'ni bileştiren bir su yoludur. Tuna havzasında toprağı bulunan 19 devletin Tuna'dan beklentileri ve bu beklentilerin çıkarlar dengesinin sağlanması ancak ulusüstü organizasyonlarla mümkün olabileceğinden dünyadaki ilk uluslararası yönetimsel örgütlenme Tuna'da olmuştur. Tuna'ya kıyaslı olan Devletlerinin Tuna'dan beklentileri, Ortaçağda sulama, savunma ve enerji ihtiyaçlarının karşılanması kapsamında yeterli olurken, bugün en optimal seyrüsefer imkanlarının beklendiği, en efektif enerji kazanımlarının elde edildiği, tarımsal sulama ihtiyaçlarının karşılandığı, en iyi lojistik entegre ağ sistemlerinin planlandığı, hatta en çok balığın tutulduğu bir nehir ve havzasına dönüşmüştür.

Tuna devletlerinin bugüne dair beklentilerini analiz ederken oluşturdukları Tuna Komisyonu'nun görev misyonu seyrüsefer imkan ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi hedefinden hareketle ticari kaygılara bağlandığı görülmektedir. Avrupa

seyredilebilir suyuolları içindeki önemine, örneğin Ren ile kıyaslandığında üç kat daha fazla uzunla sahip olması, dünyanın en uluslararası nehri olma özelliğine de eklediğimizde Tuna'nın yönetilmesi sürecinin çok da kolay olmadığı anlaşılacaktır. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında blokların hareket sahnesi haline dönüşen coğrafyanın savaşıardan sonra Soğuk Savaş dönemi boyunca aynı çekişme ve güç mücadelesinin ortasında kaldığı görülmektedir. Bu güç mücadelesi tarihsel süreç içinde dört döneme ayrılarak açıklanacaktır.

1.Tuna'da Seyrüseferin Tarihsel Süreci

1.1.İkili Anlaşmalar Dönemi (Birinci Dönem)

İkili anlaşmalar dönemi, 1792 Fransız konvansiyon meclisinin kararı, 1815 Viyana kongresi ve ülkeler arasındaki ikili anlaşmaları içeren bir dönem olup, Paris Barış Konferansına kadar devam etmiştir.

Napolyon Savaşları sonunda gerçekleşen 1815 Viyana Kongresi ile "uluslararası nehirlerde tam bir seyir serbestisinin tanınması" fikri, daha önceki dönemlerden gelen bir görüş olmakla birlikte uluslararası anlaşmalara konu olma süreci Fransız İhtilali sonrasına dayanmaktadır (Ekinci, 2014, 127). 1792'de Konvansiyon Meclisince (Kürkçüoğlu, 2012, 43-44) yayınlanan bir kararnamede "milletlerarası nehirlerin, suladıkları bütün ülkelerin müşterek mülkiyeti olduğunu ilan etmiş ve bu nehirlerde seyrüsefer serbestisini" savunmuştur (Meray, 1968, 473). Viyana kongresi ile başlayan "Avrupa Uyumu", Birleşik Krallık, Avusturya, Prusya, Rusya başta olmak üzere galip devletler arasında oluşturulan bu konferanslar bütününde oluşturulmuştur. "*Seyrüsefere müsait bir nehrin sahildarı olan devletler, bu nehirle ilgili bütün düzenlemeleri müştereken yapmaları; milletlerarası nehirlerde, denize döküldükleri noktaya kadar, bütün devletler için seyrüsefer serbestliğinin sağlanması*" kararına varılmıştır (Ekinci, 1998, 104).

1829 Edirne Andlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna'daki hâkimiyetini güvenlik anlamında kaybettiği anlaşma olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu Rusya'ya Tuna ağızlarından girmesine izni vererek, Tuna deltasının kontrolünü kaybetmiştir (Erim, 1953, 280; Krehbiel, 1917, 38). 1535 yılında padişahların hayatları süresince yürürlükte kalması planlanan kapitülasyonlar, 1740 tarihli Osmanlı-Fransa ticaret anlaşması ile kalıcı hâle getirilerek günümüz hukuk kurallarının bile üstünde ayrıcalıklar sağlanmıştır (Erim, 1953, 5). Edirne Anlaşması'nı Tuna'daki ticaretin özgürleşmesi veya serbest hale gelmesi gibi değerlendiren yazarların aksine (Ardeleanu, 2014, 253), Osmanlı Devleti'nin 14. yüzyıldan başlayarak kapitülasyonlar çerçevesinde İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya'ya, ardından Belçika, Sicilya, İspanya, Yunanistan, Hollanda, Portekiz, Prusya, İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ve son olarak Alman Gümrük Birliği'ne (Henderson, 1984, 399; Price, 1949, 9-10) aşağı Tuna'da ticaret yapma izni verdiği görülmektedir (Ekinci, 1998, 105-106). Kapitülasyonlar Tuna'nın ticari gelişimini sağlayarak hem güçlü devletin hem de komşu devletlerin ekonomik menfaatlerini gerçekleştirilmesine hizmet eden, zamanın şartlarında başarılı bir ekonomi-politik araç olarak hayata geçirilmiş bir uygulama olarak değerlendirilmemiş, sadece milliyetçi bir perspektiften ele alınmıştır. İdare-i Nehriye dönemi ve öncesinde kapitülasyonlar nedeniyle Osmanlı vapurları dışında diğer devletlere ait vapurların uğradıkları iskele veya limanlarda herhangi bir vergi ya da harç ödememesi, Vali Mithat Paşa'nın girişimleri ile Osmanlı vapurlarının sadece bir süreliğine vergiden

muaf tutulması (Albayrak, 2012, 140-141; Ekinci, 1998, 83-84) bunu ispatlar niteliktedir.

1829 Edirne Andlaşmasından sonra ikili anlaşmalar sürecinin ilk uluslararası anlaşması Atina'da 4 Mart 1835 tarihinde Avusturya ile Yunanistan arasında imzalanan 1835 Avusturya-Yunanistan anlaşması olmuş ve bu anlaşmanın 17.maddesi ile Tuna Havzasındaki iki devletin çıkarlarını düzenleyen ticaret ve seyir düzenlemesi hususları tanımlanmıştır (Ardeleanu, 2014, 171).

1838 Avusturya-İngiltere arasındaki seyir ve ticaret anlaşması, Tuna'daki seyrüsefer ve ticaretin esaslarının belirlendiği diğer bir ikili anlaşmadır. İngiliz ve Avusturyalı tüccar ve gemi sahiplerini iki devletin sınırları boyunca tamamıyla eşit şartlarda ticaret yapmalarını esas alan anlaşma, 14 maddeden oluşmakta olup, anlaşmanın üç ve dördüncü maddeleri Tuna'daki seyir şartlarını tanımlamaktadır. Anlaşmanın dördüncü maddesi ile Avusturya ve İngiltere limanlarından kalkan her gemiye diğer ülkenin limanlarını özgürce kullanma hakkı tanınmıştır. İç siyasette bu anlaşma destek görmüş ve 1829 Avusturya-İngiltere ticaret anlaşmasının gelişmiş versiyonu olarak değerlendirilmiştir (Ardeleanu, 2014, 172-173). Bu anlaşma Rusya'nın Sünne kanalındaki keyfi uygulamalarına bir gönderme niteliği de taşıdığı değerlendirilebilir (Ardeleanu, 2014, 180).

Birinci döneme ismini veren ikili anlaşmalar döneminin en çarpıcı örneği 1840 St. Petersburg Andlaşmasıdır. Tuna'da seyrüsefer serbestisinin, fikir olmaktan çıkıp, uygulanması hakkında usullerin ortaya konduğu metinlerin başlangıcı olan 1840 St. Petersburg Andlaşması ile Tuna nehrindeki dolaşım esasları oluşturulmuştur. 1840 Petersburg Andlaşması Tuna nehrindeki seyir şartlarına ilişkin ilk temel kuralların belirlendiği ve Tuna hukukunu oluşturan bir sözleşme niteliği taşıması sebebiyle önemli bir dönüm noktasıdır (Ekinci, 2014, 133). 1840 Avusturya-Rusya anlaşması, ticari ilişkileri daha da kolaylaştırma, genişletme ve geliştirme isteği ile hayata geçirilmiştir.

Tuna'nın yönetimi ile ilgili uluslararası komisyon kurulması tavsiyesinin orijini, Kalas İngiliz konsolos yardımcısı Charles Cunningham'ın 30 Eylül 1850'deki raporundaki Ren Komisyonuna benzer bir komisyonun oluşturulması teklifine dayanmaktadır (Krehbiel, 1917, 39). İngiliz konsolosun Tuna'nın Sünne kolundaki Rusya'nın sebep olduğu seyir engellerini vurgulamak için böyle bir raporlamaya gittiği düşüncesine varılabilir, ancak nehre kıyıdaş olan devlet sayısı ve nehrin ticari hinterlandı ile böyle bir komisyona olan ihtiyacın arttığını da göz ardı edilmemelidir.

1853 yılında Katolik ve Ortodokslar arasında başlayan ve Katoliklerin safında savaşa dahil olan Osmanlı Devleti'nin de müdahil olduğu Kırım savaşı devam ederken, müttefik devletlerin temsilcileri Rusya'yı uyarmak amacıyla ilki 05 Aralık 1853, müteakiben 8 Ağustos 1854'te gerçekleşen diğer görüşmelerde dört temel konu (Tuna'da seyir serbestisi ve diğer hususlar) ele alınmıştır (Demorgny, 1911, 193). Yaklaşık bir yıl sonra 15 Mart 1855'te Elçiler Konferansı olarak da bilinen Viyana görüşmelerine İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Osmanlı Devleti'nin katılımı ile başlanmış, görüşmeler 21 Mart'ta Avusturya delegesi Baron Prokesch tarafından hazırlanan öneri metni üzerinden tartışılmıştır (The Annual Register, 1856, 201). 1815 Viyana kongresinde geçen 108-116 maddelerin de rehberliği ile altı proje maddesi değerlendirilmiş ve Aşağı Tuna'da bir Avrupa Komisyonu adıyla bir seyrüsefer komisyonunun kurulması teklif edilmiştir (Ekinci, 1998, 116;

Munteanu, 2015, 114; The Annual Register, 1856, 205). Rus temsilcisi Prens Gortchakoff seyir serbestisi ve uluslararası bir kontrol organına destek vermiş, ancak uluslararası komisyon için tavsiye edilen “Avrupa Sendikası” olarak tanımlanmasına itiraz etmiştir. Müteakip görüşmelerde “Avrupa Komisyonu” tabiri üzerinde anlaşılmıştır (Ekinci, 1998, 118; Krehbiel, 1917, 40-41). Viyana konferansı üzerinde tartışılan maddeleri ile iki önemli komisyon tanımlarını meydana getirmiştir. Bunlar Avrupa ve Sahil komisyonlarıdır (Krehbiel, 1917, 40). Seyrüsefere ait genel prensiplerle kıyıdaş devletleri temsil edecek bir komisyon ve idari meseleleri koordine etmek adına sahil devletlerin (Avusturya, Rusya ve Türkiye) temsilcilerinden oluşan diğer bir komisyonun kurulmasıdır.

1.2.Tuna Avrupa Komisyonu Dönemi (İkinci Dönem)

İkinci dönem olarak tanımlanan 1856 Paris Barış Konferansı ile başlayıp, Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden ve görev süresi defalarca uzatılan Tuna Avrupa Komisyonu dönemidir. Kırım savaşının ardından başlanan 25 Şubat 1856 tarihli Paris Barış Konferansının ana gayelerinden biri de Tuna olmuştur (Ataöv, 1960, 33).

Tuna kararları, Viyana konferanslarında üzerinde çokça tartışılan proje ve kararlarına rağmen uygulamaya konamamasına rağmen, Paris barış görüşmelerinin temellerini oluşturmuştur. 18 Mart 1856'da Tuna konusunda alınan kararlar ve bunları uygulamak için iki ayrı komisyon kurulması hususu karara bağlanmıştır (Ekinci, 1998, 120-121). Bunlardan biri, merkezi Kalas olacak “Avrupa Komisyonu” veya “Tuna Avrupa Komisyonu” ve diğeri ise anlaşmanın on yedinci maddesi ile nehre sahili olan devletlerden oluşacak olan “Sahil Komisyonu” veya “Daimi Komisyon” dur (Krehbiel, 1917, 44). Paris Barış Anlaşmasının 16. maddesi ile “Tuna üzerinde seyre herhangi bir engelin mani olmaması için çalışmaların yürütülmesinden sorumlu” olarak yedi taraf devletin (Rusya, Avusturya, Fransa, İngiltere, Prusya, Sardunya ve Osmanlı Devleti) imzası ile 30 Mart 1856'da iki yıllığına kurulmuştur (Krehbiel, 1917, 45; Munteanu, 2015, 122; Paris Barış Anlaşması, 1856, 16.Mad.). Ayrıca Tuna boğazlarının kontrolü Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır (Mahmud Celaledin Paşa, 1983, 33)

Tuna Avrupa Komisyonu ilk iş olarak, Tuna'daki gemilerin giriş çıkış trafiğini düzenlemek, Sünne liman faaliyetlilerini belirlemek, Tuna Boğazlarında icra edilecek faaliyetler tanımlamak ve oluşabilecek diğer sorunları çözüme adına geçici bir tüzük hazırlayarak uygulamaya koymuştur. 10 Haziran 1857'de hazırlanan bu tüzük, 16 Kasım'da Osmanlı Devleti tarafından onaylanmıştır. Dönem içerisinde ihtiyaçlar kapsamında çeşitli kodifikasyon süreçlerinden geçerek, nihai şeklini 1865 yılında almış ve 1871 Martından itibaren de yürürlüğe girmiştir (Ekinci, 1998, 133-137).

Tuna Avrupa Komisyonu ve Sahildar Devletler Komisyonu iki yıl içerisinde kendilerine verilen görevleri yerine getirecek ve iki yılında sonunda toplanacak bir konferansla bu komisyonların faaliyetleri değerlendirilecek ve feshedilecekti (Paris Barış Anlaşması, 1856, 18.Mad.). Müteakiben görevini Tuna kıyıdaşlarından oluşan Daimi Komisyon'a devrederek Avrupa Komisyonu'nun o zamana kadar sahip olduğu aynı yetki ile devam edecekti (Paris Barış Anlaşması, 1856, 19.Mad.). Ancak iki yılın sonunda 1858'de yapılan konferanslarda komisyonun süresini yedi yıl süreyle uzatılmasına karar verilmiştir (Ekinci, 1998, 156). Zaman içerisinde idari ve hukuki özellikler de kazanmaya başlayan Tuna Avrupa Komisyonu'nun

göre süresi 1865'te beş yıl, 1871'de on iki yıl ve 1883'te de yirmi bir yıl uzatılmıştır. 1882'de komisyonun sekretarya görevlerini gerçekleştirmek için Avusturya, Almanya ve İtalya'dan oluşan "Yardımcı Komisyon" da kurulmuştur (Ataöv, 1960, 43; Chamberlain, 1923, 81).

1858 yılında görev süresi uzatılan komisyonun 1865'te dolan görev süresinin tartışılması maksadıyla 02 Kasım 1865 tarihinde tekrar toplanılmıştır. Komisyonun görev süresinin uzatılmasına ek olarak, Tuna havzasından seyir kurallarının düzenlenmesi maksadıyla Avusturya, İngiltere, Fransa, İtalya, Prusya, Rusya ve Daha önce 1840 Avusturya-Rusya ve 1851 Avusturya-Bavyera anlaşmaları ile belirlenen seyir düzenlemesi, 1865 Tuna Seyir Anlaşması ile günümüz seyir kurallarına benzer ve uluslarüstü kuralları içeren ilk düzenleme olarak yürürlüğe girmiştir (Holland, 1885, 229). Tuna Avrupa Komisyonu tarafından 22 madde olarak tanzim edilen senet, imzacı devletler tarafından bir nizamname olarak kabul edilmiştir (Ekinci, 1998, 180-186; Gatejel, 2017, 783-784). Ayrıca komisyonun görev süresinin beş yıl daha uzatılmasına karar vermiş, ancak taraflardan Rusya, bu süresinin bir daha uzatılmaması şerhini düşmüştür (Krehbiel, 1917, 46). 1865 Tuna seyir anlaşması ile genel hükümler, seyrin idari kontrolüne ilişkin hükümler, seyir işleri ile ilgili ücret tarifeleri, karantina ve tarafsızlık başlıkları altında hükümler bulunmaktadır (Tuna Seyir Anlaşması, 1865)

1870'den sonra Avrupa'daki güçler dengesinin köklü bir şekilde değiştiği dönemdir. Rusya'nın Karadeniz üzerinde çabaları Londra'da bir konferansın toplanmasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya'nın katılmasıyla 13 Mart 1871'de toplanan bu konferansta Karadeniz ve Tuna'nın yeni statüsünü belirleyen bir anlaşma imzalanmıştır (Uçarol, 1995, 308). Literatürde 1871 Londra Anlaşması olarak da bilinen anlaşma gereğince İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya ve Osmanlı Devletlerinin garantörlüğünde komisyonun görev süresi 24 Nisan 1871 tarihinden 24 Nisan 1883 tarihine kadar on iki yıl süreyle uzatılmıştır. Tuna Sahil Komisyonun görevleri Tuna Avrupa Komisyonu'na verilerek Tuna yönetiminde artık sadece Tuna Avrupa Komisyonu ve onun üyeleri sorumlu olmuştur (Londra Anlaşması, 1871, 4-7.Mad.). Normal şartlarda Tuna'da yaşayan devletlerin Tuna'nın yönetilmesinde mutlak ve tek söz sahibi olmasını beklerken, başat güçlerin ön plana çıktığı bu süreci Avrupa'da derinleşen milliyetçilik akımlarının kontrol edilmesi çabası olarak değerlendirilebilir.

1883'e kadar herhangi bir sözleşme veya anlaşmanın olmasının beklenmediği Tuna'da, bölgenin kaderini derinden etkileyecek 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi başlamıştır. Kafkaslar ve Balkanlarda meydana savaş, Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanmış, çok ağır hükümler taşımasına rağmen uygulanmayan 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Barış Andlaşması imzalanmıştır (Sander, 2012). Savaşın ağır sonuçlarına rağmen, Almanya ve İngiltere hem sömürgelerine giden yolları kontrol etmek hem de Rusya'nın Balkanlardaki ilerleyişinin kontrol etmek amacıyla Kıbrıs'ın İngiltere verilmesi karşılığında Rusya ile Ayastefanos Barış Andlaşması'nın Paris Barış Konferansına katılan devletlerce tekrar ele alınması konusunda baskıda bulunmuştur (Armaoğlu, 1997, 524; Sander, 2012).

İngiltere ve Rusya arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinden sonra (Armaoğlu, 1997, 524-525) denge politikası üzerine kurulan 1878 Berlin Konferansı, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya, İtalya ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla

başlamıştır (Uçarol, 1995, 351). Bağımsızlıklarını kazanan Balkan devletleriyle birlikte Tuna nehrindeki ticari seyrüsefer serbestine dair güvenliğin artırılması ve bu güvenlikçi yaklaşım doğrultusunda nehrin kıyıdaş devletlerince gerçekleştirilen güvenlik ve gümrük işlemlerine konu olan gemiler hariç Tuna'nın savaş gemilerine kapatılmasına karar verilmiştir (Berlin Anlaşması, 1878, 52.Mad.). Tuna Avrupa Komisyonunun görev ve yetkileri teyit edilmiştir (Berlin Anlaşması, 1878, 53.Mad.).

1881 tarihinde Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Romanya, Rusya ve Osmanlı devletleri tarafından Tuna Seyir İle İlgili Ek Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile getirilen ek görev ve sorumluluklarla birlikte devletlerin statüsü ve etkisinden çıkarılarak Tuna havzası daha ulusüstü bir hal almıştır. Özellikle Tuna seyir müfettişliği ve Sünne kaptanlığına verilen yetkiler bu cihettedir. Dünyada yaygın olan bazı salgın hastalıkların da etkisi ile (Beşinci Kolera Salgını (1881-1896) gibi) (Hays, 2005, 303-314) sözleşmeye sağlık konusunda çeşitli uygulamalar da getirilmiştir (Tuna Seyir İle İlgili Ek Anlaşma, 1881, 6-7.Mad.). 1881 tarihli anlaşma ile birlikte Osmanlı Devleti, Tuna'da tam hükümler anlamında toprak bütünlüğünü kaybetmiş olmasına rağmen Romanya ve Bulgaristan adına Tuna'nın geleceğine dair tüm anlaşmalara katılmaya devam etmiştir.

Tuna Komisyonunun görev süresinin bitişi sebebiyle yine Londra'da Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya, Rusya, Büyük Britanya ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla 09 Şubat 1883 tarihinde başlayan Londra Konferansı neticesinde 10 Mart 1883'te Tuna Seyir Anlaşması imzalanmıştır. Tuna coğrafyasında elde ettikleri toprak veya özerk konumları itibariyle sözleşme görüşmelerine katılmaları ve taraf olmaları muhtemel devletlerden Romanya ve Sırbistan'a sadece danışmanlık görevi, Bulgaristan'a ise Osmanlı tarafından temsil edilme rolünün verilmesi çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Bu çoğunluk kararını Sırbistan kabul ederken, Romanya ve Bulgaristan protesto ederek (Chamberlain, 1923, 83) konferansın hiçbir safhasına katılmamıştır (Navigation du Danube, 1883, 8-18). Müteakiben devam eden görüşmelerde teknik hususlarla birlikte toplam altı protokol halinde anlaşma gerçekleştirilmiş ve 10 Mart 1883 tarihinde imzalanmıştır. Anlaşmanın birinci ve ikinci maddeleri gereğince Tuna Avrupa Komisyonunun sorumluluk sahası Kalas'tan İbrail'e kaydırılmış ve görev süresi yirmi bir yıl daha uzatılmıştır. 20 Nisan 1883 tarihinden başlamak üzere yirmi bir yılın sonunda imzacı devletler herhangi bir itiraz olmaması durumunda üçer yıllık periyotlarda komisyonun görevine devam etmesi konusunda da uzlaşmışlardır. 1883 Londra Sözleşmesi'nin önemi, bugüne kadar Tuna'daki seyir ve geçiş rejiminin en detaylı şekilde ele alındığı sözleşme olmasıdır. Sözleşme dokuz maddeden oluşmakla birlikte üç ayrı başlıkta toplanan ekler çeşitli detaylar içermektedir. Genel seyir rejimi (1-10 maddeler), seyir güvenliği (11-95 maddeler) ve mevzuatın uygulanması ve izlenmesi (96-108 maddeler) konuları açıklanmıştır (Navigation du Danube, 1883, Başlık-1, Başlık-2 ve Başlık-3). Avusturya-Macaristan başkanlığında Tuna Avrupa Komisyonu haricinde oluşturulacak "Tuna Karma Komisyonu" bu sözleşme kapsamında uygulanacak hükümlerin denetlenmesi amacıyla kurulmuştur. Bu komisyonda Avusturya-Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan'ın birer delege tarafından temsil edilmesi hususu kararlaştırılmıştır (Navigation du Danube, 1883, Başlık-3, 96.Mad.)

1.3.Tuna Nehri'nin Uluslararasılaştırılması Çabaları ve İki Yeni Komisyon Dönemi (Üçüncü Dönem)

Birinci Dünya Savaşı yeni dünya düzeninin galip devletlerce çizildiği bir dönemin başlangıcıdır. Galip devletlerin diğer devletlerden hak talep etmeleri savaşlar tarihinde çok yeni bir husus olmamakla birlikte, savaşa katılan devlet sayısının çokluğu ve bu devletlerin çeşitli kıtalardan olması neticesinde Birinci Dünya Savaşı yeni bir Dünya düzeni getirmiştir. Bu nedenle birçok alanda olduğu gibi Tuna'da da seyrüseferin yönetilmesi kapsamında yeni bir sözleşme olan "Convention Instituting The Definitive Statute Of The Danube (CIDSD, 1921)" imzalanmıştır. 23 Haziran 1921'de imzalanan bu sözleşmeden önce bu ve buna benzer seyredilebilir tüm nehirlerdeki seyrüsefer düzenlemelerine temel oluşturması açısından 20 Nisan 1921 tarihli sözleşme (Barcelona Convention, 1921) uluslararası arenada sıklıkla kullanılmıştır. Açık adıyla "Seyredilebilir Suyolları Rejiminin Uluslararası Menfaatlere İlişkin Sözleşme ve Statü" (Convention and Statute on the regime of navigable waterways of international concern, Barcelona, 20 Nisan 1921)'sü devletler arası diplomatik ve ekonomik ilişkilerde çerçeve kabul edilmiştir.

Tuna rejiminin üçüncü dönemi ile karşımıza çıkan "uluslararasılaştırılmış nehir sistemi" kavramı (CIDSD, 1921, 2.Mad.), bu dönemde imzalanan diğer sözleşmelerde farklı isimle de olsa aynı kalıplarla dile getirilmiştir. ABD başkanı Wilson'un 14 ilkesinden biri olan "tam bir seyrüsefer serbestliği" fikri, sözleşmelerde kazanan devletler adına bu şekilde anlam kazanırken, ister her devletin seyretme özgürlüğünü sağlanması, ister galip devletlerin artık diledikleri gibi kendi kıyıdaşı olmadığı sularda seyretme imkanı kazanmalarının sağlanması, ister açık pazar ekonomisinin gerekliliği denilsin, bu doğrultuda yapılmıştır. Ancak Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün, 09 Eylül 1887 tarihli Heidelberg Düzenlemesinin "Uluslararası Nehir Seyrüsefer Düzenlemesi" 3. maddesinde geçen "*kaynağından denize kadar seyredilebilir tüm kollarında tamimiyle serbest ve ticaretin de hiçbir devlete yasaklanamayacağı*" hususu dile getirilmiştir (Caponera, 1980, 269). Buradan nehirlerdeki seyrüsefer özgürlüğü fikrinin daha eskilere dayandığını söyleyebiliriz. Hatta bu özgürlük fikrini Avrupa Uyumu başlangıcı olan 1815 Viyana görüşmelerine dayandırmak da mümkündür.

Bu anlaşmanın Osmanlı Devleti adına en önemli farkı, bugüne kadar söz sahibi olduğu Tuna anlaşmalarının akit tarafı olmaktan artık çıkmış olmasıdır. Bir önceki anlaşmanın aktif tarafı olmasına rağmen, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan bu anlaşmada ilgili coğrafyada toprak sahibi olmaması sebebiyle artık akit taraf olamamıştır. (CIDSD, 1921)'ye galip devletleri temsilen Belçika, Fransa, Birleşik Krallık, Yunanistan, İtalya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Çekoslovakya katılırken, imzalanan Versailles, Saint-Germain, Neuilly ve Trianon anlaşmalarının tarafları olan Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan da katılmıştır. Ancak galip devletler adına, Tuna Avrupa Komisyonu Fransa, Büyük Britanya, İtalya ve Romanya tarafından oluşturulmuştur (CIDSD, 1921, 4.Mad.). Bu madde ile birlikte sadece Osmanlı Devleti değil, Avusturya, Macaristan, Almanya ve Sovyet Rusya da komisyon üyeliğinden çıkarılmıştır. Bu sözleşme ile artık Tuna Avrupa Komisyonu'nun üyeleri İngiltere, Fransa, İtalya ve Romanya olmuştur (CIDSD, 1921, 4.Mad.).

Tuna Avrupa Komisyonunun savaş öncesi yetkileri teyit edilirken, Ulm ve İbrail arasında Tuna'nın seyredilebilir tüm kollarında "Uluslararası Tuna Komisyonu" adında başka bir komisyon kurulmuş (CIDSD, 1921, 8-9.Mad.), ancak bu komisyon

1940'da yürürlükten kalkmıştır (Cogen, 2015, 238-239). Sözleşmede Tuna Avrupa Komisyonu kısmını tanımlarken "Tuna'nın deniz kısmı" şeklinde tanımlanan bölümle ilgili, eski komisyonun görev ve yetkileri savaştan önceki yetkilere aynen sahip olduğu vurgulanmıştır (CIDSD, 1921, 4-7. Mad.). Yeni oluşturulan Uluslararası Komisyonunun yetki alanı ise kaynağından İbrail'e kadar olan kısımda, o dönem veya gelecekte Tuna Avrupa Komisyonunda Tuna kıyıdaşı olmayan devlet ve bir kıyıdaş devlet temsilcisi tarafından müteşekkil olabilecek devletler olarak tanımlanmış (CIDSD, 1921, 8.Mad.), ayrıca Komisyonunun yönetim, teknik, sağlık ve finans departmanlarını da içerecek şekilde oluşturulmasına karar verilmiştir (CIDSD, 1921, 27. Mad.). Bu kapsamda Uluslararası Komisyon üyeleri; kıyıdaşları temsilen iki Alman Devleti¹, Macaristan, Yugoslavya ve Romanya; kıyıdaş olmayanları temsilen ise İngiltere, Fransa ve İtalya'dır (Bacon, 1937, 415).

Süreç içerisinde Tuna Avrupa Komisyonunun görev sahasını genişleten (Navigation du Danube, 1883) sözleşmesine Romanya'nın katılmaması ve Galati-İbrail arasında meydana gelen çatma olayına müdahalenin getirdiği sorun nedeniyle Romanya, Tuna'nın genişleyen bir bölgesi üzerindeki yetki alanını savunmak için dava açmıştır (Caponera, 1980, 221). Tuna'nın Galati ve İbrail arasında Avrupa Komisyonu kararı (Jurisdiction of the European Commission of the Danube between Galatz and Braila, 1927) Daimi Uluslararası Adalet Mahkemesince Tuna Avrupa Komisyonunun yetkisi bir kez daha vurgulanmıştır (PCIJ Advisory Opinion, 1926).

Üçüncü dönem içerisinde 1938-1945 arasındaki Tuna üzerinde Nazi hakimiyeti dönemine kadarki süreçte, özellikle 1929 Ekonomik Buhranının etkilerini azaltmak adına ticari birçok hamle gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, Birinci Dünya Savaşından sonra Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya arasında Tuna ve Balkanlar bölgesi için ilk önemli ittifak sistemi olan "Küçük Antant"dır. Müteakiben Fransa'da bu antanta her üyeyle yaptığı anlaşmalarla katılmıştır. Antantı oluşturan Andlaşmalar 1920-1933 yılları arasında imzalanmış olup, mevcut durumu korumaya dönük olarak Macaristan'a karşı kurulmuştur (Armaoğlu, 1995a, 188-190). Bir diğer iş birliği ise Avusturya, İtalya ve Macaristan arasında imzalanan Roma protokolleridir. Birinci Dünya savaşı, 1929 Buhranı ve bölgeler ittifaklar Tuna havzasındaki ekonomik daralmayı arttırmıştır. Bir de üstüne Avusturya ve Macaristan'ın ayrılarak genel ekonomik bütünlüğün kaybolması ve denizasırlı ülkelerdeki tarımsal gelişmeler ekonominin daha da daralmasına neden olmuştur. Bu çerçevede Roma protokolü devletleri ile küçük antant devletleri arasında bu sorunun giderilmesini sağlamak adına toplantılar gerçekleştirilse de başarıya ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedeni, 50 milyon insanın yaşadığı bu coğrafyada bağımsızlıklarını yeni kazanan Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan ile bu ülkelerin dışında kalan Romanya ve Sırbistan'ın aralarında bir gümrük birliğinin bulunmamasıdır (B.S.K., 1937, 3).

Almanya'nın Tuna'nın yönetilmesi kapsamında hak ve menfaatlerinin dile getirdiği 14 Kasım 1936 tarihli notası ile Paris Barış Andlaşması ve yine bu kapsamda yapılan tüm iki taraflı anlaşmalarda nehir rejimlerinde görevli tüm Alman temsilcilerini çekmiş, anlaşmaların karşılıklı işbirliği ilkesi temelindeki yeni sözleşmelerle değiştirilmesini talep etmiştir (Kunz, 1949, 108). Nota öncesinde

¹ Alman Bavyera delegasyonu ve Alman Württemberg delegasyonu

Almanya'nın 12 Mart 1938'deki Avusturya'yı ilhaki ile dengeler değişmiştir. Bu ilhaki dengelemek adına Rusya, 23 Ağustos 1939'da Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paketi imzalanmıştır. Bu pakt bir iyileştirme adımı olarak görünse de (Gorove, 1964, 53) sonuçsuz kalmıştır. Çok kısa bir süre sonra 01 Eylül 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı (Uçarol, 1995, 595), 28 Haziran- 4 Temmuz 1940 tarihlerinde Rusların Besarabya'yı işgal etmesiyle (Armaoğlu, 1995b, 211) Tuna havzası çekişmesi ayrı bir boyut kazanmıştır. Almanya, İtalya, Macaristan ve Romanya arasında imzalanan 14 Eylül 1940 tarihli İkinci Viyana Diktası Molotov-Ribbentrop Paketi (Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paketi) ruhuna aykırı bir şekilde hareket edildiği gerekçesiyle Rusya tarafından protesto edilmiştir. Müteakiben Almanya'nın Eylül 1940'da Viyana'da düzenlenen ve Tuna'nın kontrolü için yeni bir rejim kurulması için yapılan görüşmelere Rusya hariç tüm kıyıdaşları davet etmesi aradaki gerginliğin artmasına neden olmuştur. Almanya her ne kadar görüşmelerin Yukarı Tuna için olduğunu beyan etse de bu Rusya tarafından tatmin edici bulunmamıştır. Aslında bu süreci Avusturya'nın ilhaki ile geniş bir yaşam alanı elde eden Almanya ile Besarabya ilhaki ile Aşağı Tuna'da hakimiyeti ele alan Rusya arasındaki güç mücadelesi olarak görmek daha doğru olacaktır. Bu çekişmenin de doğal sonucu olarak diplomatik ilişkileri askıya alarak Rusya, Viyana konferansının Uluslararası Komisyonun tasfiyesi dışında başka bir amacı olmadığını vurgulamış ve SSCB'nin Avrupa Komisyonu'nda elinden alınan haklarına talip olduğunu belirtmiştir (Gorove, 1964, 60).

Tuna'nın ve mihver devletlerinin güvenliği için Almanya ve İtalya'nın Rusya ile anlaşma yoluna gitmesi gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu minvalde Ekim 1940'ta Almanya ve Rusya İtalya'nın da onayıyla Uluslararası Komisyon ve Avrupa Komisyonlarının tasfiye edilerek, Almanya, İtalya, Rusya ve diğer küçük kıyıdaş devletlerden oluşan ve Bratislava'dan Karadeniz'e uzanan yetki ağına sahip tek bir Tuna Komisyonunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Almanya, Sovyetler Birliği, İtalya ve Romanya arasındaki müzakerelere başlamak için Bükreş'te dört devletin uzmanları bir araya gelmek üzere anlaşmıştır (Gorove, 1964, 62-63; W.P. - Coates, 1944, 649). Bükreş görüşmeleri İngiltere tarafından çeşitli notalarla eleştirilmiş ve o ana kadar Rusya'nın sergilemiş olduğu tarafsızlık politikasına uymadığı vurgulanmıştır (W.P. - Coates, 1944, 650). Ancak Rusya bu notaya yine bir notayla, 1940 Rusya notasında da olduğu gibi sadece kıyıdaşlar ve komşular haricinde Tuna'nın yönetilmesinde başka devletlerin söz sahibi olmaması gerektiği belirtmiştir (Gorove, 1964, 63-64; W.P. - Coates, 1944, 650).

İngiltere ve Rusya notalarının gölgesinde başlayan Bükreş görüşmeleri, Rusya'nın Romanya ile birlikte tek güç otoritesi olduğu ve Orta ve Yukarı Tuna'nın yönetimini Almanya, İtalya ve diğer kıyıdaşlara bırakıldığı bir model teklif etmesi üzerine çatışan Alman ve Rus menfaatleri görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur (Gorove, 1964, 64-65). Çatışma konularından birisi de İtalya'nın kıyıdaş olmayan diğer devletler gibi Tuna görüşmelerine katılmaması konusunda olmuştur (New York Times, 01 Ocak 1941, 4; 27 Aralık 1940, 2). Çünkü bu konu halihazırda savunduğu Rus tezi ve İngiltere'ye verdiği nota ile çakışmaması açısından isabetlidir.

Sonuçlandırılmayan Bükreş müzakerelerinden iki ay sonra, Şubat 1941 Viyana'da, Yeni Tuna Komisyonunun ilk toplantısı olarak da kabul edilen bir konferans düzenlenmiştir. Konferansa mihver devletler, kıyıdaş ülke temsilcileri ve Sovyet Rusya katılmıştır. Çoğunlukla teknik soruların ele alındığı konferansta, Orta

ve Yukarı Tuna'nın yönetimine Sovyetlerin de katılımıyla ilgili resmi bir anlaşma sağlanmıştır. 20 Şubat 1941'de imzalanan protokolle Demirkapılar geçiş ücretleri Reichsmark'tan İsviçre Frangına değiştirilirken Almanca, Komisyonun resmi dili olarak kabul edilmiştir. Ancak Balkanlardaki güç dengesi Almanya'nın Yugoslavya'yı işgalinden sonra değişmiş ve Yugoslavya komisyon üyeliğinden çıkarılmıştır. Aynı dönemde komisyon üyeliğine dahil edilen Hırvatistan'la birlikte komisyon; Almanya, İtalya, Romanya, Macaristan, Bulgaristan ve Slovakya tarafından yönetilmiştir. Doğuda Almanya asker, silah ve mühimmat sevkiyatını Tuna ile sağlarken, 1944'teki Rus taarruzuna kadar yeni Tuna Komisyonu görevine devam etmiştir (Gorove, 1964, 65-66).

1.4.Tuna Komisyonu Dönemi (Dördüncü Dönem)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayıp hâlihazırda devam eden bu süreci tanımlayan dördüncü dönem, konferanslar sürecine eşlik eden ateşkes anlaşmalarıyla başlamaktadır. Her ne kadar Belgrad anlaşması ile resmen başlayan bu dönemin hazırlık aşaması da bu döneme dahil edilebilir. Ancak dünya sahnesi iki kutuplu bir güç mücadelesi ile şekillenirken her ne kadar Belgrade Convention, 1948) ile yönetsel anlamda yönetilmeye devam edilecektir. Dördüncü dönemin hâlihazırda devam ettiği açıktır, ancak bu dönemi de yine kendi içinde hazırlık dönemi, yani (Belgrade Convention, 1948)'nin hazırlanma aşaması ve imzalanmasına kadar süreç, Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş Sonrası dönem olarak tasnifleyebiliriz.

1.4.1.Hazırlık Dönemi (Belgrad Sözleşmesi'nin Hazırlanması ve İmzalanması)

Rusya ve Doğu Avrupa'daki askeri dengeler açısından 1944 yazı kırılma noktasıdır. Almanya'nın her mağlubiyetiyle, mihver devletleri arasındaki birlik kaybolurken; Rusya'nın kazandığı her toprak, batı ile olan ittifakında derin açmazlara neden olmuştur. İngiltere neredeyse Doğu Avrupa'nın tamamını kontrol eden Rusya'nın güç dengesinde öne çıkışını fark etse de çıkarlarında sergileyebileceği ısrar kapasitesini tahmin edememiştir. Hatta bu hususu Churchill'in Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada: "*Sovyet isteklerinin etkisine tahammül etmeli ancak kısıtlanmalı*" şeklinde ifade etmiştir (New York Times, 29 Eylül 1944, 14). Rusya'nın isteklerini göz ardı etmeden masadan en iyi sonucu alarak kalkma hedefi güdülse de ABD başkanının Amerikan güçlerinin savaştan hemen sonra Avrupa'yı terk edeceğini deklare etmesi, İngiltere'nin Rusya ile tek başına mücadele edeceğini göstermiştir (Dilks, 1988, 22).

23 Ağustos 1944 tarihinde imzalanan Romanya Ateşkes Anlaşması, 28 Haziran 1940 Sovyet-Romanya Anlaşmasında belirlenen sınırları deklare etmesi ile Sovyet Rusya resmi olarak Tuna kıyıdaşı olmuştur (Romanya Ateşkes Anlaşması, 23 Ağustos 1944, 4.Mad.). Romanya Ateşkes Anlaşması'nın ardından Bulgaristan ile (Bulgaristan Ateşkes Anlaşması, 09 Eylül 1944) ve Macaristan ile (Macaristan Ateşkes Anlaşması, 20 Ocak 1945) imzalanmıştır. Eski uydu devletlerle yapılan bu ateşkes anlaşmaları ile Sovyetler Birliği'nin Tuna Nehri boyunca neredeyse tartışılmaz üstünlüğünü sağlamak adına ilk büyük diplomatik adımdır. Ateşkes Andlaşmaları gereğince ateşkes şartlarının kontrol edilebilmesi maksadıyla, bir Rus başkan ve bir Amerikan ve İngiliz temsilcisinden oluşan Müttefik Kontrol Komisyonları oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bölgedeki orduların kontrolünü devralacak "Müttefik Üst Komutanlığı (Allied High Command)"

oluşturulması belirtilmiştir. Ancak bu tabir yerine “Allied (Soviet) High Command” şeklinde kullanılması, ilerde yaşanacak birçok yönetsel sorunu beraberinde getirmiş, Rusya’ya geniş hareket alanı kontrol edilememiştir.

Tuna devletleriyle imzalanan bu ateşkes anlaşmaları ile Tuna’nın büyük bölümünde kontrolün Sovyet Rusya’nın eline geçmesi (Gorove, 1964, 73-77) ciddi bir kırılma noktası oluştururken, literatürde konferans harici yapılan gizli bir anlaşma olan yüzdeler anlaşması (Armaoğlu, 1995b, 398-399) ile anılan Dördüncü Moskova Konferansı (09-19 Ekim 1944) veya Tolstoy Konferansı (Ross, 1988, 67) ile Doğu Avrupa ülkelerindeki nüfuz alanlarında pazarlıklar başlamıştır (Üçok, 1955, 355).

Özellikle Almanya’ya karşı yapılacak hareket planlarının ağırlıklı olarak görüşüldüğü Argonaut (Argonot) olarak kodlaştırılan Yalta veya Kırım konferansı (04-11 Şubat 1945), savaş sonrası şekillenecek yeni dünya düzeninin San Francisco Konferansından (25 Nisan-26 Haziran 1945) önceki son değerlendirmelerinin yapıldığı bir konferans olmuştur (United Nations Documents (1941-1945), 1946).

Konferanslar silsilesinin en son ve en önemlilerinden biri olan Potsdam konferansında (17 Temmuz-02 Ağustos 1945) (Armaoğlu, 1995a, 404; Hacimustafaoğlu, 2008, 28; Erel Tellal, 2001, 502) görüşülecek konular arasında Tuna Nehri ile ilgili hükümler de olmuştur. Tuna kıyıdaşlarının Sovyet işgali altında bulunması Tuna’yı resmen bir Sovyet suyoluna çevirmiş, diğer galip devletler açısından Tuna’daki seyrüseferin yeniden ele alınması ve seyrüsefer serbestisinin sağlanması konusunun görüşülmesine karar verilmiştir (Armaoğlu, 1995a, 405).

(CIDSD, 1921) ile Tuna literatürüne giren Tuna’nın uluslararasılaştırılması düşüncesini, Potsdam Konferansının ardından Tuna rejimi ile ilgili sözleşmenin görüşülmeye başlayacağı bu dönemlerde batı ittifakı tarafından uluslararası nehir kavramı ile tekrar gündeme taşınmıştır (Gorove, 1964, 78). Bu düşüncenin alt yapısı ise temelleri 28 Ekim 1942’de Hollanda’da kurulan Dâhili Ulaştırma Teknik Danışma Komitesi (TACIT) ile atılmıştır. Müteakiben Ekim 1943’te Birleşik Devletler tarafından kurulan Dâhili Ulaştırma Özel Komite ile devam etmiştir. Ardından Ekim 1944 Londra konferansı ile İngiltere öncülüğünde Avrupa Dâhili Merkezi Ulaştırma Organizasyonu (ECITO)’nun kurulması çabaları Kasım 1945’te sonuç vererek imzalanmıştır. Sovyet Rusya, batı ile ittifakına Tuna devletleri üzerindeki hakimiyetini ekonomik, politik ve askeri alanlarda *de facto* olarak göstererek (CIA Report, 1948, 1) Tuna kıyıdaşlarını kendisine dominyon yapmayı planlamıştır (Gorove, 1964, 71). Bu hedef doğrultusunda Potsdam’da yakın dönemde görüşülmesi gereken konular arasında bulunan Tuna’ya getirilecek olan yeni düzende söz sahibi olmayı hedeflemiştir. İki dünya savaşında yaşadığı jeopolitik dezavantajları sebebiyle Rusya, yeniden yapılacak tüm suyolları geçiş rejimlerinin düzenlenmesinde etkin rol üstlenerek kural koyucusu olma niyetini belli etmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyet kontrolündeki bölgeler dahil olmak üzere Tuna’da nehir taşımacılığı durma noktasına gelmiştir. ABD, bu durağanlık bir fırsat argümanı olarak kullanmış ve getirmek istediği liberal politikaların bir yansıması olarak Tuna’da tam bir seyrüsefer serbestisi görüşünü savunmuştur. Savaş

sonrasında barış görüşmelerini yürüten Dışişleri Bakanları Konseyi² 6 Aralık 1946 tarihli kararları kapsamında “Yeni Bir Tuna Sözleşmesi Hazırlamak İçin Konferans Toplantısı İçin Taslak Karar” alınmıştır. Romanya, Bulgaristan ve Macaristan ile yapılan barış anlaşmalarının yürürlüğe girmesinden altı ay sonra Tuna’da seyir rejiminin değerlendirilmesi maksadıyla bir konferans yapılmasının gerekliliğine karar verilmiştir. Paris Barış Andlaşması hükümleri dışında, bahse konu konferansa yedi Tuna devletinin temsilcisi olan Sovyet Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Çekoslovakya ve Macaristan ile ABD, Büyük Britanya ve Fransa’dan oluşan heyetin katılımı kararlaştırılmıştır. Ayrıca barış anlaşmasının imzalanmasından sonra Avusturya’nın da dahil edileceği Konferans kapsamında hedeflenen görüş ise “*Tuna’daki liman ve seyir ücretleri ile ticari taşımacılığın eşitliği temeli üzerine kurulan, tüm devletlerin malları ve ticaret gemilerine açık olan bir seyir düzeni*” şeklinde olmuştur (Foreign Relation of the United States-1946, 1970, 1446).

Ateşkes anlaşmalarının yapıldığı 1944’ten başlayarak Dışişleri Bakanları Konseyi kararları ve Paris Barış Konferansları süresini de dahil edecek olursak Tuna’nın rejimsel boşluğunun mutlak hakimi Sovyet Rusya olmuştur. Bu sürecin genel yapısında şekillenen Tuna devletlerinin belirlediği tarafla birlikte müttefik devletler arasındaki güç mücadelesi günden güne artmıştır. Özellikle Tuna ile ilgili yapılacak konferanstaki oy dağılımları kapsamında yapılan mücadele (Gorove, 1964, 83-100), ittifakın artık batı ile doğu devletleri arasında olduğu şekildedir. İkinci Dünya Savaşı’ndaki mihver ittifakında Almanya müttefiki olan Orta ve Doğu Avrupa devletleri Sovyet işgali ile başlayan hükümranlığın da etkisiyle Sovyet kontrolüne girmeye başlamıştır. Bu hükümranlığın temelini oluşturansa ciddi Alman sermayesi olup, artık bu yeni güç birliğini daha anlamlandırmak ve sloganlaştırmak adına “ortak şirketler (joint companies)” kurulmuştur (Gorove, 1964, 119). Kontrolü altında bulunan devletlerin şirketlerini tek elde toplama politikası izlemiştir (CIA Report, 1948, 9; Max, 1983, 60).

Sovyet hükümetinin ekonomik ve politik anlamda tam kontrolü sağlama çabaları kapsamında yaptığı ikili anlaşmalardan ilki “Sovyet sermayesi ve teknik yardımının Rumen ekonomik faaliyetlerinin geliştirilmesine katılımı” amacı ile 4 Mayıs 1945’te Romanya ile yapılan anlaşmadır. Sovyet-Romanya Denizcilik Şirketi (Sovromtransport) de bu anlaşmanın ürünü olarak 19 Temmuz 1945’te kurulmuştur. Bu anlaşma ile Romanya, Tuna trafiği kontrolündeki kendi yetkilerinin yanı sıra, liman ve tersaneler dahil olmak üzere Köstence, Galati, İbrail ve Giurgiu limanlarını bu şirkete devretmiştir (Foreign Relation of the United States-1948, 1974, 678-680; Max, 1983, 60). Aynı şekilde Sovyet-Macar (Meszhart) Denizcilik Şirketleri de iki ülke arasında imzalanan ekonomik işbirliği anlaşmalarının ürünüdür. Mart 1946’da faaliyetlerine başlayan Meszhart Denizcilik Şirketleri ortak şirketlerin bir parçası olup, nehir ve deniz taşımacılığı, gemi yapım şirketleri, limanlar ve liman tesisleri bu şirketin yönetimindedir (CIA Report, 1948, 10; Max, 1983, 60). Ortak şirketlere dahil olan şirketlere verilen imtiyazlarla bölgesel rekabet zarar görmüş (Kunz, 1949, 107) ve ayrıca monopol olmak adına Rusya’nın uyguladığı vergi indirimleri de bu imtiyazların en önemli kalemlerindedir (Foreign Relation of the United States-1948, 1974, 679)

² Dışişleri Bakanları Konseyi, II. Dünya Savaşı galip devletleri ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlarından oluşan bir yapıdır. 1945 ve 1972 yılları arasında icra edilen toplantılarda savaş sonrası meydana gelen siyasi anlaşmazlıkların uzlaştırılması kapsamında çalışmışlardır

Romanya ve Macaristan'daki denizcilik şirketlerine benzer Yugoslav-Sovyet Ortak Ulaştırma Şirketi (Yugoslav-Soviet Joint Shipping Company (JUSPAD)) Yugoslavya ile yapılan ekonomik faaliyetlere ilişkin anlaşmanın ürünü olarak kurulmuştur. Diğer şirketlere nazaran daha sınırlı yetkilere sahip olsa da ortak şirketlere bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Şöyle ki Sovromtransport ve Meszhart şirketlerinin hem ulusal hem de uluslararası taşımacılık faaliyetleri icra ederken, JUSPAD sadece ulusal çapta faaliyet göstermiştir (CIA Report, 1948, 11-12).

Ortak şirketlere bağlı diğer bir denizcilik şirketi ise SSCB tarafından kurulan Sovyet Tuna Eyaleti Ulaştırma Şirketi (Soviet Danube State Shipping Company (SDGP))'dir. SDGP, ticari ulaştırmanın yanı sıra Sovyet devlet ve askeri kurumları için faaliyet göstermiş, ayrıca devlet sübvansiyonları dışında vergi ve gümrük avantajlarına da sahip olmuştur. Sovyet Rusya Bulgaristan'a ait olan Bulgaristan Nehir Ulaştırma Şirketi'ni (Bulgarian River Navigation Company (BRP)) operasyonel anlamda yeterli gemi sayısına sahip olmaması sebebiyle Belgrad Konferansı öncesinde ortak şirketlere dahil edilmemiştir (CIA Report, 1948, 12-14). Sovyet Rusya, mihver devletlerin tek çatı altında toplanmasının ekonomik uzlaşılardan geçtiği gerçeğinin bu bölgedeki uygulaması olduğu anlaşılan Ortak Şirketler ile Tuna Nehrinde seyrüsefer yapan işletmeler üzerinden bölgeyi kontrol etme çabasına girmiştir. 1945'lerde bu süreci başaran Sovyet Rusya, Tuna rejimi ile ileriki süreçte oturulacak masaya şimdiden kıyıdaşlarla müttefiklik statüsünü kazanmayı başarmıştır (Max, 1983, 61).

Eylül 1945'ten Aralık 1946'ya kadar süregelen Dışişleri Bakanları Konseyindeki en tartışmalı konulardan biri olan Tuna'da seyrüseferle ilgili Batı devletleri ateşkes anlaşmasında anılan seyrüsefer serbestisine atıf yaparken, kıyıdaş devletler de Tuna'nın geleceğinin Tuna devletlerince belirlenmesi gerektiği görüşünü vurgulamışlardır (Max, 1983, 63). Nitekim Kasım 1947'ye gelindiğinde anlaşma masasına oturulması fikrini kaçınılmaz olmuş ve 15 Mart 1948'den geç olmamak kaydıyla konferans görüşmelerinin başlanmasına karar verilmiştir (Max, 1983, 65). Ancak Birleşik Devletler 1948'in sonuna kadar Avusturya ile yapılan anlaşmanın tamamlanabilmesi ve görüşmelere eşit üye olarak katılabilmesi maksadıyla yıl sonuna kadar ertelenmesini talep etmiştir (Paterson, 1971, 244)

Belgrad Konferansı, Almanya hariç tüm kıyıdaş devletlerin temsilcileri (Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Ukrayna, Çekoslovakya ve Yugoslavya), Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve SSCB'nin katılımıyla 31 Temmuz 1948'de başlamıştır (Belgrade Convention, 1948).

Konferans SSCB ve ABD'nin sunduğu taslak metinler üzerinde tartışılmıştır. Sovyet taslağı, Avusturya sorunu çözülene kadar sadece kıyıdaş devletlerin üyeliğe dahil olmasını talep etmiştir. Ancak Almanya kıyıdaş olmasına rağmen Rusya tarafından bu gruba dahil edilmemiştir (Max, 1983, 74). Rejimsel anlamda ise Tuna'daki münhasır yetkinin sadece kıyıdaşlara ait olduğunu ve "Tuna Tunalıdır" şeklinde bir söylemle de bunu sloganlaştırmıştır (Gorove, 1964, 125; Kunz, 1949, 111). ABD'nin taslağı ise yalnızca kıyıdaş devletlerin değil, Fransa, İngiltere ve ABD'nin de üye olması gerektiğini, ayrıca Avusturya'yı derhal, Almanya'yı ise barış anlaşmasının yürürlüğe girmesini müteakip (Kunz, 1949, 112) komisyona dahil edilmesini teklif etmiştir (Foreign Relation of the United States-1948, 1974, 597-598; Max, 1983, 74). İngiltere, Fransa ve Avusturya ise "tam bir seyrüsefer eşitliği ve özgürlüğü" temelinde şekillenmesini istemiştir. Ayrıca doğu Avrupa ile sağlıklı

ekonomik ilişkilerin canlandırılması için bunu bir fırsat olarak tanımlamışlardır (Foreign Relation of the United States-1948, 1974, 598; Gorove, 1964, 124).

Konferansın sonunda ABD'nin Doğu bloğunun çoğunluğu ile ABD taslağı kabul edilmezken, küçük eklemelerle Sovyet taslağı kabul edilmiştir. Sovyet taslağında olduğu gibi Avusturya ve Almanya komisyon dışında kalmıştır (Max, 1983, 75). Yedi Tuna devletinin (SSCB, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Ukrayna, Çekoslovakya ve Yugoslavya) imzasıyla kabul edilmiştir. Fransa ve Birleşik Krallık, konferansın yasadışı olduğu iddiasıyla oylamaya katılmazken, ABD aleyhte oy kullanmıştır (Cogen, 2015, 239). ABD, Sovyet Rusya'nın kabul edilen taslağına karşı itirazını beş maddede toplamıştır: nehir ulaştırmasındaki ayrımcılığı önleyememesi, kıyıdaşlarla diğer ülke arasındaki ekonomik çıkar bağlarının kopararak kıyıdaş olmayan devletlerin temsilini ortadan kaldırması, özerk bir nehir idaresinin sağlanamaması, Avusturya çeşitli sebeplerle komisyona dahil edilmezken Almanya'nın kıyıdaş olmasına rağmen adının bile anılmaması ve 1921 sözleşmesini ortadan kaldırılarak (Belgrade Convention, 1948, Supplementary Protocol, Mad.1.), iş bu sözleşmeye imza atan devletlerin (Belçika, Yunanistan ve İtalya gibi) haklarını göz ardı edilmesi (Foreign Relation of the United States-1948, 1974, 717) şeklinde sıralamıştır.

Hararetili ve yoğun tartışmalı sürecin ardından, Belgrad Sözleşmesi olarak da anılan "Tuna Nehri Seyrüsefer Sözleşmesi (Convention Regarding The Regime Of Navigation On The Danube)," 18 Ağustos 1948'te imzalanmış ve 11 Mayıs 1949'da yürürlüğe girmiştir (Cogen, 2015, 239). İmzalanan yeni sözleşme ile "Tuna Komisyonu" oluşturulmuştur (Kuyucuklu, 1994, 52).

Tuna Nehri Seyrüsefer Sözleşmesi, "Genel Hükümler (1-4.Mad.)", "İdari Hükümler (5-22.Mad.)", "Seyrüsefer Rejimi (23-33.Mad.)", "Seyrüsefer İdame Maliyetleri Prosedürü (34-43.Mad.) ve "Nihai Hükümler (44-47.Mad.)" olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Bahse konu sözleşme ayrıca "Avusturya'nın Tuna Komisyonu'na Kabulü" ve "Gabçikova-Gönyü" ekleri ve "Tuna Nehri Seyrüsefer Sözleşmesi'ni Destekleyici Protokol"den oluşmaktadır.

1.4.2.Soğuk Savaş Dönemi

1.4.2.1.Stalin Dönemi

Belgrad Sözleşmesi Doğu-Batı bloklaşmasının Doğu kanadına ait bir başlangıç olarak tarif edilirken, Polonya seçimleri, Truman Doktrini ve Marshall Planı uygulamalarının da Batı kanadına ait bloklaşmanın sonucudur. Her ne kadar bu uygulamalar Doğu bloğunun çevrenmesi adına yapılan eylemler olarak karşımıza çıksa da aslında ilk anlamda Tuna Bloğuna bir tepki olduğu da düşünülebilir (Paterson, 1971, 247).

1948-1989 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen ve kendi içerisinde tırmanma, yumuşama ve yeniden tırmanma olarak da tasnif edilen süreçlerin tamamında Tuna'daki mutlak Sovyet hakimiyeti değişmemiştir. Sovyet yönetimi Tuna kıyıdaş olmayan devletlerin hepsini sözleşmenin dışında tutmayı başarmıştır. Özellikle ilk dönemlerde Sovyet Rusya Tuna'ya olan katkısı sulama ve drenaj sistemleri, hidroelektrik santraller, sel ve selden korunma yönetimi, nehir mühendisliği, seyir ve seyrin kolaylaştırılması kapsamında yapılan kanal çalışmaları gibi faaliyetleri komisyon çatısı altında değil, ikili anlaşmalarla yapılmasını hedeflemişti (Stalzer, 2000, 331). Şöyle ki, Tuna Avrupa Komisyonu,

Aşağı Tuna'da sorumlu olduğu limanları kullanan nakliye şirketlerinden vergi alma veya kendi planladığı inşaat projelerini yapabilen kapsamlı düzenleme yetkileri ile donatılmış bir komisyonken, Tuna Komisyonu'na sadece "Tuna Devletlerine danışmanlık ve tavsiye" misyonu yüklenmiştir (Belgrade Convention, 1948, 8 (d). Mad.).

Sovyetler Birliği bu sözleşmeyi Tuna kıyıdaşlarının sadece kağıt üzerinde değil, gerçek anlamda ilk kez eşitliği garanti eden barış, demokrasi ve adalet taleplerinin tam olarak karşılandığı bir belge olarak nitelendirmiştir (Gorove, 1964, 133). Kasım 1949'da icra edilen Tuna Komisyonu'nun ilk oturumunda ABD, Birleşik Krallık ve Fransa tarafından Tuna Komisyonu üyelerine 15 Kasım 1949 tarihli notalar verilmiştir. Mart 1950'de Sovyet Rusya ve Bulgaristan tarafından bahse konu notaya cevaben "eski hukuksal olmayan düzenin aksine, artık sadece kıyıdaşlardan oluşan yeni bir komisyonun kurulduğunu ve Yunanistan, İtalya ve Belçika'ya Tuna Avrupa Komisyonu üyesi olmadıkları sebebiyle haksızlık yapılmadığı" şeklinde cevap verilmiştir (International Organization, 1951, 844).

Soğuk Savaşın tırmanma periyodunda Tuna'nın yönetim sürecine döneme damgasını vuran olay, Yugoslavya-Sovyet Rusya arasında yaşanan fikir ayrılığıdır. Haziran 1948'de Yugoslavya'nın Cominform üyeliğinden çıkarılmasıyla yükselen gerilim ve Temmuz 1948'de başlayacak Belgrad Konferansı sürecini de etkilenmiştir (Morris, 1953, 368). Komünist bloğun en önemli iki figürü olan Sovyet Rusya ve Yugoslavya, her ne kadar aynı cenahın fikir savunucuları olsalar da Tito-Stalin arasında yaşanan fikir ayrılığının yansımaları, Tuna Komisyonunun süregelen toplantılarında gözlenmiştir (Perović, 2007, 32-35). Fikir ayrılığının başlangıcı ile ilgili birçok farklı görüş olmasına rağmen (Cattell, 1960), iki devlet arasındaki ilişkinin Sovyet Rusya'nın Yugoslavya'yı "revizyonist" ilan ederek, komünist dünya içerisindeki "Truva atı" olarak tanımladığı (Erel Tellal, 2013, 107) süreçlere taşımıştır.

Komisyonun ilk toplantısı sözleşme imzalandıktan on beş ay sonra Kasım 1949'da gerçekleştirilmiştir (Cattell, 1960, 384). İlk Komisyon toplantısı 11 Kasım 1949'da Romanya'nın Galati kentinde gerçekleştirilmiş ve Sovyet Rusya'nın Yugoslavya'yı coğrafi konumu itibarıyla Komisyon dışında tutmadan, ancak yetkisiz bir pozisyonda bırakma politikası öne çıkmıştır (Gorove, 1964, 135). Tuna Komisyonu toplantılarındaki Sovyet-Yugoslav çekişmesinin ilk vakası yönetim tüzüğü'nün belirlenmesi sürecinde yaşanmıştır (Cattell, 1960, 385-386; Gorove, 1964, 136). Sözleşme sürecindeki etkisizliği ile Tuna'daki tüm yönetim gücünü Sovyet Rusya'ya kaptıran batı ittifakı, Tuna'yı tanımlarken artık "Kızıl Tuna" tabirini kullanmaya başlamıştır (Katona, 1965).

23-27 Mart 1950 tarihleri arasında gerçekleşen ikinci oturumda birinci oturuma benzer bir şekilde Yugoslav talepleri reddedilmiştir. 10-15 Aralık 1950 tarihleri arasında gerçekleşen üçüncü Tuna Komisyonu oturumunda Yugoslav temsilci sunduğu veya tartışmaya açtığı konuları daha üst perdeden dile getirmiş, sonraki oturumlar için uygulayacakları Yugoslav tavrını belirlemiştir. Özellikle Rajka-Gönyü sektörü ve komisyondaki toplam on altı görevin hiçbirine Yugoslav temsilcinin atanmamasını eleştirmiştir (Gorove, 1964, 136-137).

23 Mayıs-05 Haziran 1951 tarihindeki gerçekleştirilen dördüncü Tuna Komisyonu oturumunda Sovyet hakimiyetinin Yugoslavya ekonomisine olan etkisi ile başlayan tartışmalar, Yugoslav makamlarının Yugoslav sularında gece boyunca demirleyen

bir gemiyi inceleme hakkını yasaklayan taslak maddesi ile tavan yapmış ve Yugoslavya'nın oturumu terk etmesiyle sonuçlanmıştır. Hatta Yugoslavya hak ve menfaatlerini koruyacağını ve kendi milli kuralları (locus regit actum (yapılması planlanan hukuki işlemin, şekil açısından yine işlemin gerçekleştiği ülkenin kanunlarına tabi olacağı)) ile seyrüseferi işleteceğini bir notayla da bildirmiştir (International Organization, 1951, 844-846).

Yugoslavya her ne kadar bir önceki oturumu terk etse de 10-19 Aralık 1951'deki beşinci komisyon oturumuna katılmıştır. Yugoslavya ve Sovyet Rusya arasında özellikle gemi çatmalarına ilişkin tartışmanın büyümesi ve yine oturum terkine varmaması adına Müşterek Düzenleme getirilmesine karar verilmiştir (Gorove, 1964, 142). 23 Haziran-2 Temmuz 1952'de yapılan altıncı oturumda Yugoslavya'nın yönetim kuralları ve tüzüğü değiştirme önerisini incelemek üzere bir komisyon kurulmuştur. 15-26 Aralık 1952'deki yedinci oturumda ise komisyon ilerleme kaydedemezken (International Organization, 1953, 300-301), Yugoslavya'nın Sip kanalındaki faaliyetleri de ayrı bir tartışma olmuştur. Sadece Tuna Komisyonu değil, BM'de de Tuna konusu tartışılmış, ancak Rusya vetosu ile görüşmeler gerçekleşmemiştir (International Organization, 1954, 416-417).

1.4.2.2.Nisbi Yumuşama ve Yeniden Tırmanma Dönemi

Sovyet Rusya lideri Joseph Stalin'in 5 Mart 1953'teki ölümü ile başlayan nisbi yumuşama dönemi Tuna Komisyonları ve Tuna'nın yönetim sürecine de olumlu olarak yansımıştır. 26 Haziran-3 Temmuz 1953'te yapılan sekizinci oturum görüşmelerinde eski Yugoslav önerileri Sovyet önerisi olarak gündeme gelmiş ve genel bir kabul görmüş olmasına rağmen Komisyon sekreterinin görevinden ayrılmamasının eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine zarar verdiği tezi ile Yugoslavya aleyhe oy kullanmıştır (Gorove, 1964, 146). Müteakiben 30 Mayıs 1953'te Yugoslavya ve Romanya hükümetleri arasında yapılan "Demirkapılar Müşterek Kontrol ve Yönetim Anlaşması" imzalanmıştır (Gorove, 1964, 145). 9-17 Aralık 1953'te yapılan dokuzuncu komisyon görüşmelerinde Yugoslavya'nın talebi ile Tuna Komisyonu merkezi Galati'den Budapeşte'ye taşınmıştır (Cattell, 1960, 390-391).

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1953'te Roma'da gerçekleştirilen toplantısında Balıkçılık Düzenlemesi ile ilgili önerileriyle temellenen Açık Deniz Yaşam Kaynaklarının Korunması ve Balıkçılık Sözleşmesi Birleşmiş Milletleri çatısı altında 1958 yılında imzaya açılmıştır (Weissberg, 1966, 32). Benzer kıstaslara vurgu yapacak şekilde 1958 "Tuna Sularında Balıkçılık Sözleşmesi (Convention Concerning Fishing in the Waters of the Danube) Tuna Komisyonu üyeleri tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir (CCFWD, 1958).

Yumuşama döneminde Çekoslovakya ve Macaristan arasında imzalanan teknik ve ekonomik sorunların giderilmesi ile Tuna ve Tizsa suyollarında yürütülen faaliyetlerin planlanması ve icrasına ilişkin (Agreement Between the Czechoslovak Republic and the Hungarian People's Republic, 16 Nisan 1954) imzalanmıştır.

Onuncu (8-15 Haziran 1954), onbirinci (8-15 Aralık 1954) ve onikinci (8-13 Haziran 1955) oturumlar siyasi konulardan uzaklaşarak hem bütçe hem de teknik konuların ağırlıkta görüşüldüğü oturumlar olmuştur. Gündem maddelerinin en önemlisi Tuna'daki seyrüsefer imkanı ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi için uzun vadeli kalkınma projesi olan "Büyük Plan (Grand Plan)"ın belirlenmesi olmuştur (Gorove, 1964, 149-150). Her ne kadar 1956 yılında bu dönemin teknik

yapılaşmasının temel ülkesi konumundaki Macaristan'da meydana gelen ayaklanma ve devrimle birlikte bazı projeler bir süreliğine askıya alınsa da (Report of the Special Committee on the Problem of Hungary, 1957) teknik çalışmalar devam etmiştir.

Bu süreci yakınlaşma ekonomik entegrasyon olarak gören Sovyet Rusya, ekonomik bağımlılık temelli bir ilişki şekillendirmek istediği görülmektedir. Teknik anlamda ülkelerin sorunlarını, COMECON'un (Schiavone, 1981, 99) nüfuz alanı ile (Cattell, 1960, 391) çözme gayreti olarak kurgulamıştır. Bu kapsamda COMECON ile Tuna Komisyonu arasında 23 Haziran 1975'te bir "İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu işbirliğini Sovyet Rusya Tuna'nın ihyası olarak görmüştür (Campbell, 1949, 327).

1.4.2.3.COMECON (Tuna'nın İhyası Süreci)

Stalin sonrası dönemde Tuna politikanın temel argümanı konumunda olan COMECON, Tuna'nın ihyasına vereceği destekle Sovyet bloğu etki alanını sağlamlaştırmayı hedeflemiştir. COMECON'un izlediği genel strateji, bir Tuna Konfederasyonu ve Tuna Ortak Pazarı yaratmak olmuştur (Katona, 1965, 74). Ayrıca Tuna Komisyonunun teknik alt komitesinde görev alan COMECON uzmanları sadece koordinasyon ve planlamaya yardımcı olup, uygulamaya destek vermemiştir. UNECE'nin ilk kez gözlemci statüsünde katıldığı on dördüncü oturumda (7-13 Haziran 1956) beş adımlık bir plan üzerinde karara varılmıştır. Tüm COMECON üyesi ülkeler, Tuna Nehri hakkında sahip olduğu verileri (topoğrafik, hidrolojik, jeolojik, vb.) derleyerek Moskova'daki Hidroproekt³ şirketine göndermiştir. Müteakiben Ocak 1957'e kadar COMECON Komisyonu ek planlama, inceleme ve araştırma çalışmaları için başka bir program hazırlanmış ve her ülke kendi araştırmalarını da ekleyerek en iyi planlar belirlenmiştir. Son aşamada ise Hidroproekt Temmuz 1958'e kadar nihai tavsiyelerde bulunmuştur. Karara bağlanan planları COMECON Komisyonu Eylül 1958 toplantısında tartışmış ve onaylamıştır (Legendijk, 2015, 88).

COMECON'un Tuna'da planladığı projelerin çoğu kağıt üzerinde kalmış, icra safhasına geçememiştir (UNECE, 1959, 2). COMECON'un öncelikli projesi Avusturya ve Çekoslovakya arasında sınır hattı oluşturan Wolfsthal'de inşa edilecek barajdır (200 MW). Ayrıca Çekoslovakya ve Macaristan tarafından da iki tesis daha planlanmıştır. Bunlar Nagymaros (Budapeşte'den 40-50 km akış yönünün tersinde) ve Gabčíkovo Barajlarıdır (Bratislava ve Nagymaros arasında). Bu iki baraj coğrafi mevki açısından hem sel kontrolü hem de elektrik üretimi açısından birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalarında ötürü kabul görmüştür (Legendijk, 2015, 89).

Wolfsthal'de inşa edilecek baraj şiddetli mali baskı ve olası çevresel etkilerine karşı artan protestolar nedeniyle rafa kalkmış, 1977'de Çekoslovakya ve Macaristan arasında Gabčíkovo-Nagymaros projesi için bir anlaşma imzalanmıştır. İkiz proje olarak görülen barajlar nehir ulaştırmasına sağlayacağı katkı ve mevcut elektrik ihtiyacını karşılaması öngörülmüştür. Planlamaya göre öncelikle 1986'da Macaristan'daki Nagymaros barajının, 1989 yılında da Çekoslovakya'daki Gabčíkovo barajının inşasının başlanmasına karar verilmiştir (Gabcikovo-Nagymaros Treaty, 1977, Mad.1). Ancak 1977 tarihli anlaşma 10 Kasım 1983 tarihli protokolle inşa takvimi dört yıllık bir erteleme ile tekrar hüküm altına

³ Hâlihazırda faaliyetlerine devam eden "Sovyet Hidro-Mühendislik Enstitüsü (The Soviet Hydro-Engineering Institute)"dür (Gidro (hidro) Proekt (proje)).

alınmış ve 1990'da Nagymaros, 1993'te Gabčíkovo barajının inşasının başlamasına karar verilmiştir (Gabcikovo-Nagymaros Treaty Protocol, 1983, Mad.1). Gabčíkovo barajı Çekoslovak halkı nazarında olumlu bir intibaa sahipken Nagymaros barajının halkın onayını almaması nedeniyle Macar hükümeti 1981'de projeyi askıya almıştır (Fitzmaurice, 1998, 86). Macar hükümeti her ne kadar projeyi askıya aldığı açıklasa da temditli inşa tarihlerini içeren protokolleri imzalamaya devam etmiştir. Ancak 1992 yılında Macaristan, (Gabcikovo-Nagymaros Treaty, 1977) andlaşmasını feshettiğini açıklamıştır. Macaristan ve Slovenya arasında artan gerginliğin giderilebilmesi için Avrupa Topluluğu'nun (AT) arabuluculuğunu üstlendiği bir formül gündeme gelmiştir. Bu kapsamda Avrupa Topluluğu çatısı altında Macaristan ve Slovakya arasında 28 Ekim 1992 tarihli Londra Anlaşması imzalanmıştır (Fürst, 2003, 5-6). AT'nun arabuluculuğunda taraflar anlaşmazlığı UAD'na taşıma kararı almış ve UAD ilk kez uluslararası çevre hukuku kavram ve ilkelerini dikkate alındığı ilk uyuşmazlık olarak tarihe geçmiştir (Güneş-Anlar, 2006, 93). Buna karşın Gabčíkovo barajı inşasına başlanmış ve bugün Slovakya sınırları içindeki faaliyetlerine devam etmektedir (Schwabach, 1996, 296).

1960'lı yıllar projelerin proje safhasından çıkıp icraat aşamasına geçtiği dönem olarak tanımlayabiliriz. Özellikle COMECON'un üstlendiği üç önemli proje dikkat çekmektedir. Bunlar; Ekim 1963 yılında Romanya, Batı Ukrayna, Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Macaristan arasında bir elektrik taşıma ağının yapılması, Çekoslovakya ve Macaristan arasındaki Dostluk Boru Hattının (Friendship Pipeline) yapılması ve Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya arasında yapılacak topluluk içi metal üretimi (inter-metal) projeleridir (Katona, 1965, 76-78).

Yugoslavya ve Romanya 1960 yılında Demirkapılar projesi üzerinde anlaşmaya varmış, ancak yazılı anlaşma üç yıl sonra imzalanmıştır. Bu projenin müzakereleri Tuna Komisyonu çatısı altında gerçekleştirilmiştir. Barajın inşasına 1964'te başlanmış ve 1972'de tamamlanmıştır. 1984 yılında inşası tamamlanan ikinci barajdan sonra ilk baraj Demirkapı-I olarak anılmaya başlanmıştır. Bugün bu iki baraj, Romanya ve Sırbistan tarafından kullanılmaktadır. Bahse konu bu barajların nehirdeki seyrüseferin en zorlu kısmı olan Demirkapılar bölgesinde inşa edilmesi ile barajların toplanma havuzları seyrüseferin iyileştirilmesine yardımcı olduğu değerlendirilmektedir.

1.4.2.3. Avusturya'nın Üye Oluşu

Fransa, Birleşik Krallık, Birleşik Devletler, Sovyetler Birliği ve Avusturya arasında Avusturya Andlaşması (Austrian State Treaty, 1955) imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşmaya daha sonra Yugoslavya da katılmıştır. (Austrian State Treaty, 1955, 31.Mad.)'nde Tuna'ya ilişkin (Belgrade Convention, 1948, 1.Mad.)'ye benzer bir atıf yapılmış, bu konu literatüre "Vienna Treaty of 1955 relating to navigation" olarak geçmiştir. Avusturya'nın bağımsızlık anlaşmasının imzalanması ile komisyona katılmasında herhangi bir mani kalmamıştır. Komisyon, 20-30 Ocak 1960'daki on sekizinci oturumunda Avusturya'nın komisyona katılımı konusu görüşülmüş ve 7 Şubat 1960 tarihi itibarıyla Avusturya, Belgrad Sözleşmesi'ne katılmıştır (Arat, 2002; Cogen, 2015, 240).

1.4.2.4. Tuna-Karadeniz Kanalı

Tuna-Karadeniz kanalı İngiliz gazetecisi, yazar ve diplomat olan David Urquhart (Çelik, 2012, 180-181) tarafından bu coğrafya için dönem ihtiyaç ve toprak

bütünlüğü göz önüne alınarak, daha çok ticari kaygılar güdülecek ortaya konulmuş olsa da ilk kez tanımlanmış bir fikir olmuştur. 1984 yılı itibariyle kullanılmaya başlayan kanalın (Turnock, 1986, 65) 1833'de tavsiye edilen taslağa benzer bir inşa edilerek takriben 250 NM'lik bir avantaj sağlanmıştır (Urquhart, 1833, 167). Alman botanikçi August Grisebach tarafından 1839'da geliştirilen ekolojik bakış açısı ile projeye ilgi artmıştır (Cazan, 2017, 49-50).

Tuna deltasının tarih boyunca seyrüsefer için sorun teşkil etmiş ve birçok anlaşmaya buranın temizlenmesi ile ilgili hükümler yerleşmiştir. Bu seyrüsefer handikaplarının bilincinde olan kamuoyunun ikna edilme sürecinin ardından 1949'un ikinci yarısında (CIA Report, 1953) Cernavoda, Medgidia, Poarta Alba ve Navodari'de kazılar başlamıştır (Spulber 1954, 239,241). İlk inşa dönemi olan 1949-1953 yılları arasında hem basın yayın organlarına hem bilimler yayınlara (Spulber 1954, 243; Turnock, 1986, 69) hem de istihbarat raporlarına (CIA Report, 1950) yansıyan zorunlu çalışma kamplarında (CIA Report, 1952) çalıştırılan işçiler ve uygunsuz şartlarda çalıştırılan bu işçilerin hayatlarını kaybetmeleri Tuna-Karadeniz kanalının kötü bir şöhretle anılmasına neden olmuştur. Hatta kanal için ölüm kanalı benzetmesi dahi yapılmıştır (Gomez vd., 2019). Kanalın ikinci inşa dönemi yaklaşık yirmi yıllık bir sürenin ardından 1973-1987 tarihleri arasında gerçekleştirilerek tamamlanmıştır (Turnock, 1986, 65). Kanal deltasındaki seyrüsefer engellerinin emniyetli bir şekilde daha kısa mesafe kat ederek geçilmesi ile ciddi bir zaman kazancı sağlamaktadır.

2.Tuna Komisyonu'nun Gemi Kaynaklı Kirlilik İle İlgili Çalışmaları

Tuna Komisyonu'na "Tuna Devletlerine danışmanlık ve tavsiye" görevi verilmiştir. Ancak Tuna kıyıdaşlarının birlikte hareket edebilmesi adına politika üretebilme sorumluluğu da bulunmaktadır. Tuna Komisyonu'na tevdi edilen başlıca görevler, seyrüsefere ilişkin konular, teknik konular, seyredilebilir suyunun idamesi, operasyonel ve çevre konuları, ekonomik ve istatistik analiz, seyir güvenliği ve emniyeti ve uluslararası işbirliği konularında kıyıdaş devletlerde tavsiyelerde bulunmaktadır. Temel görevleri kapsamında olmamakla birlikte 2011 yılında gemi kaynaklı kirlilikle ilgili "Tuna Nehri'ndeki Gemilerden Atıkların Toplanmasına İlişkin Tavsiyeler" (RCWVD, 2011) tavsiye kararını yayınlamıştır. RCWVD tavsiye kararının kabul edilmesiyle "Tuna Sularının Seyrüsefer Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Öneriler" (1955) ilga edilmiştir. 1955 yılına ait bu tavsiye kararının Birleşmiş Milletler veya Avrupa Birliği kararlarından çok daha öncelere dayanmış olması rağmen, ilgili kararın sözleşmeye evrilememiş olması konunun içinde bulunduğu derin politik boşluğu anlatması açısından çok önemlidir.

Sonuç

Tuna nehir havzası, toprakları üzerinde keşiflerinin yapıldığı ilk kültürlerden bugüne kadar sayısız medeniyete ev sahipliği yapmıştır. 800.000 km²'lik nehir havzası ile Avrupa yüzölçümünün dörtte birini kapsayan Tuna havzası, bu topraklara hayat veren Tuna nehrini kontrol etmek için çaba sarf eden devletlerin mücadelesine sahne olmuştur. Ticaretin gelişmesine paralel olarak seyrüsefere müsait olan Tuna bölgesinde uluslararası rekabetin yoğunluk kazandığı görülmektedir. Devletler arasındaki güç mücadelesini çeşitli dönemlere ayırmak mümkündür. Sırasıyla mutlak egemenlik dönemi, ikili anlaşmalar dönemi, uluslararası boyut kazandığı dönem ve tamamen uluslararasılaştığı dönem olarak bu süreci kronolojik olarak tanımlayabiliriz. İsmi her savaş dönemi sonunda

değişmiş olsa da bir komisyon yönetiminde olan Tuna, tarihteki ilk komisyon olması sebebiyle uluslararası politikada rol model olmuştur. Ancak yine temelleri Viyana Kongresi'ne dayanan Ren Komisyonu, yönetsel anlamda ayrışarak daha öne çıktığı gözlemlenmiştir.

Son yüzyıllarda hiçbir devletin mutlak kontrolünde bulunmayan Tuna seyrüseferi, dönemin başat güçlerinin etkisine maruz kalmak zorunda kalmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın blokları arasında kalkan vazifesi görmüş olması bu nehrin önemini arttırmıştır.

Tuna nehrinde yüzyıllardır gemi seyrinin varlığına rağmen, bu gemilerden veya bu gemilerin taşıdığı yüklerden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi, kontrol altına alınması ve bertarafına ilişkin antant kalınan bir hukuksal doküman bulunmamaktadır. Tuna Komisyonu tarafından yayınlanan metninse tavsiye kararından ileri gidemediği görülmektedir.

Kaynakça

- Agreement between the Czechoslovak Republic and the Hungarian People's Republic concerning the settlement of technical and economic questions relating to frontier watercourses. Prague: 1954.
- Albayrak, Gökçen Coşkun. *19. Yüzyılda Osmanlı Tunası'nda Ticaret*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Basılmamış Doktora Tezi, 2012.
- Arat, Ender. "Tuna Nehrinde Seyrüsefer ve Türkiye". *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi* 6/(2002),
- Ardeleanu, Constantin. *International Trade and Diplomacy at the Lower Danube: The Sulina Question and the Economic Premises of the Crimean War (1829–1853)*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2014.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. sad. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi İstanbul: Alkım Yayınevi, 11. Basım, 1995a.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 11. Basım, 1995b.
- Armaoğlu, Fahir. *19. yüzyıl siyasî tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- Ataöv, Türkkaya. "1815-1865 Arasında Devletler Tarafından Kurulan Milletlerarası Teşekküller". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 15/3 (1960), 29-48.
- Austrian State Treaty, Austrian Independence Treaty re-established Austria as a sovereign state. Vienna: 1955.
- B.S.K. "The Danubian Economic Problem". *Bulletin of International News* 13/14 (1937), 3-10.
- Bacon, Ruth E. "Representation in the International Commission of the Danube". *The American Journal of International Law* 31/3 (1937), 414-430.
- Barcelona Convention, Seyredilebilir Suyolları Rejiminin Uluslararası Menfaatlere ilişkin Sözleşme ve Statü (Convention and Statute on the regime of navigable waterways of international concern). Barcelona: League of Nations, 1921.
- Convention Regarding The Regime Of Navigation On The Danube. Belgrade 1948.
- Berlin Anlaşması, Doğudaki İşlerin Çözümü için İngiltere, Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Rusya ve Türkiye arasında yapılan Berlin Anlaşması. İngiltere, Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Rusya ve Türkiye: 1878.
- Bulgaristan Ateşkes Anlaşması. Moskova: 1944.
- Campbell, John C. . "Diplomacy on the Danube". *Foreign Affairs* 27/2 (1949), 315-327.
- Caponera, Dante A. . *The Law Of International Water Resuurces*. Legislative Study No. 23. Rome: Food and Agriculture Oganization of the United Nations, 1980.
- Cattell, David T. . "The Politics of the Danube Commission under Soviet Control". *The American Slavic and East European Review* 19/3 (1960), 380-394.
- Cazan, Ileana. "The Danube Black Sea Canal: between Geography and Politics (the 1850's)". *The Balkans* 5/1 (2017), 47-54.
- 339 UNT 23, Tuna Sularında Balıkçılık Sözleşmesi (Convention Concerning Fishing in the Waters of the Danube) Bükreş: 1958.
- Chamberlain, J.P. *The Regime Of The International Rivers: Danube and Rhine*. New York: Columbia University, 1923.
- Central Intelligence Agency. *Future Danube River Navigation and Control*. Washington, DC: 1948.
- Central Intelligence Agency. *Danube-Black Sea Canal Military Situation*. Washington, DC: 1950.
- Central Intelligence Agency. *Danube-Black Sea Canal, Reaction from Foreign Broadcast*. Washington, DC: 1952.

- Central Intelligence Agency. *Danube-Black Sea Canal*. Washington, DC: 1953.
- CIDSD, Convention Instituting The Definitive Statute Of The Danube, League of Nation, Treaty Series:16. Paris: His Majesty's Stationery Office, 1921.
- Cogen, Marc. *An Introduction to European Intergovernmental Organizations*. USA: Ashgate Publishing Company, 2015.
- Çelik, Hüseyin. "URQUHART, David". *İslam Ansiklopedisi*. 180-181. 2012.
- Demorgny, Gustave. *La question du Danube, histoire politique du bassin du Danube. Etude des divers régimes applicables à la navigation du Danube*. Paris: Sirey, Librairie de la Société du Recueil, 1911.
- Dilks, David "British Political Aims in Central, Eastern and Southern Europe, 1944". *British Political and Military Strategy in Central, Eastern and Southern Europe in 1944*. ed. W. Deakin vd. London: Palgrave Macmillan, 1988.
- Ekinci, İlhan. *Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret (1856-1883)*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tarih, A.B.D., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998.
- Ekinci, İlhan. *Tuna Nehri'nde Diplomasi Oyunları (1856-1883)*. Ankara: Antınpost Yayın Grubu, 2014.
- Erim, Nihat. *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Anlaşmaları)*. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953.
- Fitzmaurice, John *Damming the Danube, Gabcikovo and Post-Communist Politics in Europe*. USA: Westview Press, 1998.
- Foreign Relation of the United States-1946. "Record of Decisions, Council of Foreign Ministers, Third Session, Deputies, 129th Meeting, Waldorf-Astoria Hotel, New York, 6 Aralık 1946". *Foreign Relation of the United States 1946, Council of Foreign Ministers*. ed. William Slany. Washington: United States Government Printing Office, 1970.
- Foreign Relation of the United States-1948. "Multilateral Relations, Participation of the United States in the Belgrade Conference on the Regime for Free Navigation of the Danube River ". *Foreign Relation of the United States, Eastern Europe; The Soviet Union*. ed. William Slany. 1-732. Washington: United States Government Printing Office, 1974.
- Fürst, Heiko. "The Hungarian-Slovak Conflict over the GabcikovoNagymaros Dams: An Analysis". *Intermarium* 6/2 (2003), 1-15.
- Gabcikovo-Nagymaros Treaty, Agreement concerning mutual assistance in the construction of the Gabcikovo-Nagymaros system of locks schedule, 16 September 1977. Budapest: 1977.
- Gabcikovo-Nagymaros Treaty Protocol, Protocol Amending The Agreement Between The Government Of The Czechoslovak Socialist Republic And The Government Of The Hungarian People's Republic Concerning Mutual Assistance In The Construction Of The Gabcikovo-Nagymaros System Of Locks, 6 September 1977. Prague: 1983.
- Gatejel, Luminita "Imperial cooperation at the margins of Europe: the European Commission of the Danube, 1856–65". *European Review of History: Revue européenne d'histoire* 24/5 (2017), 781-800. DOI: 10.1080/13507486.2017.1292218
- "The Canal of Death Is Now an Economic Gateway for Eastern Europe".
- Gorove, Stephen. *Law and Politics of the Danube, an Interdisciplinary Study*. Netherland: The Hague Mar Tinus Nijhoff, 1964.
- Güneş-Anlar, Şule "Gabcikoco-Nagymaros Davası". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 55/2 (2006), 91-116.

- Hacımustafaoğlu, Zeynel. *Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesini Değiştirme Çabaları ve Türkiye'nin Geçişi Düzenleme Çalışmaları*. Beykent Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Hays, Jo N. *Epidemics and pandemics: their impacts on human history*. California: Abc-clio, 2005.
- Henderson, W.O. *The Zollverein*. London: F. Frank Cass & Co, London, 1984.
- Holland, Thomas Erskine *The European Concert in the Eastern Question: A Collection Of Treaties ana Other Public Acts*. thk. Thomas Erskine Holland. England: Oxford Clarendon Press, 1885.
- International Organization. "Danube Commission". *International Organization, University of Wisconsin Press* 5/4 (1951), 844-846.
- International Organization. "Danube Commission". *International Organization, University of Wisconsin Press* 7/2 (1953), 300-301.
- International Organization. "Danube Commission". *International Organization, University of Wisconsin Press* 8/3 (1954), 416-417.
- Katona, Paul. "The Danube-Blue or Red?". *The World Today* 21/2 (1965), 73-83.
- Krehbiel, Edward. "The European Commission of the Danube: An Experiment in International Administration". *Int'l Conciliation* 33/1 (1917), 38-55.
- Kunz, Josef L. . "The Danube Régime and the Belgrade Conference". *American Journal of International Law* 43/1 (1949), 104-113.
- Kuyucuklu, Nazif. "Tuna Suyolu ve" Tuna Komisyonu". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 8 (1994), 51-60.
- Kürkçüoğlu, Ömer. "Fransız Devrimi". *Siyasi Tarih-I*. ed. Çağrı Erhan ve Esra Yakut. 78-103. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2012.
- Lagendijk, Vincent "Divided Development: Post-War Ideas on River Utilisation and their Influence on the Development of the Danube". *The International History Review* 37/1 (2015), 80-98.
- 30 Mart 1856 Paris Andlaşmanın belirli hükümlerinin gözden geçirilmesi anlaşması. Londra: Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu, 1871.
- Macaristan Ateşkes Anlaşması, 1945. Moskova: 1945.
- Max, Stanley M. . "Cold War on the Danube: The Belgrade Conference of 1948 and Anglo-American Efforts to Reinternationalize the River". *Diplomatic History, Oxford University Press* 7/1 (1983), 57-77.
- Meray, Seha L. *Devletlerarası Hukuk*. C. I. Ankara 1968.
- Morris, Bernard S. "The Cominform: A Five-Year Perspective". *World Politics* 3/3 (1953), 368-376.
- Munteanu, Mihaela. "The Danube question during the period of the Vienna peace Conference and Congress of Paris (1855-1856)". *Hiperboreea Journal, Journal of History* 2/1 (2015), 108-132.
- Navigation du Danube, Conférence et Traité de Londres. 1883.
- New York Times. *New York Times* (01 Ocak 1941),
- New York Times. *New York Times* (27 Aralık 1940),
- New York Times. *New York Times* (29 Eylül 1944),
- Paris Barış Anlaşması, Paris Barış Anlaşması. Avusturya, Fransa, Prusya, Rusya, Sardunya ve Osmanlı İmparatorluğu: 1856.
- Paterson, Thomas G. . "Eastern Europe and the Early Cold War: The Danube Controversy". *The Historian* 33/2 (1971), 237-247.
- Publications Of The Permanent Court Of International Justice, PCIJ Advisory Opinion. (1926).

- Perović, Jeronim "The Tito-Stalin Split: A Reassessment in Light of New Evidence". *Journal of Cold War Studies* 9/2 (2007), 32-63. <https://doi.org/10.1162/jcws.2007.9.2.32>
- Price, Arnold H. . *The Evolution of the Zollverein: A Study of the Ideals and Institutions Leading to German Economic Unification between 1815 and 1833*. USA: Ann Arbor: University of Michigan Press, 1949.
- RCWVD, Recommendation on collection of wastes from vessel on the Danube (Recommandations relatives à l'organisation de la collecte des déchets des bateaux naviguant sur le Danube). Danube Commission, 2011. New York: 1957.
- Romanya Ateşkes Anlaşması, 1944. Moskova: 1944.
- Ross, K.G.M. . "The Moscow Conference of October 1944 (Tolstoy)". *British Political and Military Strategy in Central, Eastern and Southern Europe in 1944*. ed. W. Deakin vd. London: Palgrave Macmillan, 1988.
- Sander, Oral. *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi, 23. Basım, 2012.
- Schiavone, Giuseppe *The institutions of COMECON*. London: The Macmillan Press, 1981.
- Schwabach, Aaron. "Diverting the Danube: The Gabcikovo-Nagymaros Dispute and International Freshwater Law". *Berkeley Journal of International Law* 14/2 (1996), 290-343.
- Spulber , Nicolas. "The Danube-Black Sea Canal and the Russian Control over the Danube". *Economic Geography* 30/3 (1954), 236-245.
- Tellal, Erel. "Soğuk Savaş'ta Tırmanma (1950-1962)". *Siyasi Tarih II*. ed. İlber Ortaylı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- Tellal, Erel "SSCB'yle İlişkiler". *Türk Dış Politikası*. ed. Baskın ORAN. İstanbul: İletişim Yayınları 2001.
- The Annual Register, 1855. *The Annual Register, or a View of the History and Politics of the Year 1855* London : J.G. & F. Rivington, 1839-1863., 1856.
- Avusturya, İngiltere, Fransa, İtalya, Prusya, Rusya ve Osmanlı Devleti: 1865. 1865 Tuna Seyir Anlaşmasına Ek, Tuna Ağzında Seyir İle İlgili Anlaşma. Kalas: 1881.
- Turnock, David "The Danube-Black Sea Canal and its Impact on Southern Romania". *GeoJournal* 12/1 (1986), 65-79.
- Uçarol, Rifat *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 4. Basım, 1995.
- United Nations. *Development of Hydro Power Stations on the Danube: Existing, Under Construction or Projected*. 1959.
- United Nations Documents (1941-1945). *United Nations Documents, 1941-1945*. thk. Oxford University Press. New York: The Royal Institute of International Affairs (RIIA), 1946.
- Urquhart, David. *Book_Turkey and its Resources_its Municipal Organisation and Free Trade*. London: Ibotson and Palmer, Printers, 1833.
- Üçok, Çoşkun. *Siyasi Tarih Dersleri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1955.
- W.P.-Zelda K. Coates. *A History of Anglo-Soviet Relations*. London: Lawrence&Wishart and Pilot Press, 1944.
- Weissberg, Guenter *Recent Developments in the Law of the Sea and the Japanese-Korean Fishery Dispute*. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff., 1966.